

České cukrovarnictví na křižovatce

CZECH SUGAR INDUSTRY AT THE CROSSROADS

Zpracování cukrové řepy a samotná výroba krystalického cukru funguje na území Česka nepřetržitě více než 190 let. Česká republika se po roce 1989 postupně dokázala vrátit ve výrobě cukru mezi nejlepší v Evropě a navázala tak na úspěchy ze své bohaté minulosti. Předcházelo tomu několik vln restrukturalizace českého cukrovarnictví, z níž vzešly závody, které jsou dnes již pátým rokem schopny obstát v plně liberálních tržních podmínkách. Podobně tomu bylo i v Evropské unii, kdy celý cukerný sektor byl hluboce otřesený reformou z roku 2005 a následným zrušením kvót v roce 2017. V Evropě v tomto období rovněž proběhla rozsáhlá restrukturalizace, spojená s výrazným snížením počtu cukrovarů, ztrátou pracovních míst, redukcí počtu pěstitelů i ploch cukrové řepy. Evropa je sice stále třetím největším světovým producentem cukru, poklesem výroby v posledních několika letech však ztratila svou pozici v rámci světového obchodu s cukrem. Do Evropské unie se v posledních letech cukr více dováží než vyváží.

Historie a význam cukrovarnického sektoru jsou nezpochybnitelné. My se ale musíme dívat do budoucnosti a ptát se na to, zda jsme společně schopni obstát všem výzvám, které před námi stojí.

Jednou z dlouhodobých výzev je soběstačnost. Na rozdíl od jiných zemědělských komodit je Česko ve spotřebě cukru nejen soběstačné, ale dokonce proexportní. Spotřeba potravin obecně neustále roste, dle statistiky toho sníme více, než si sami vyrobíme, a tím se bohužel prohlubuje závislost České republiky

na dovozech. Svět se neustále mění a díky levné dopravě máme širokou nabídku potravin, které jsou mnohdy lehce zaměnitelné. Je ovšem zarážející, že například exotické ovoce lze dnes pořídit levněji než ovoce vypěstované v tuzemských podmínkách. Nicméně není to tak dávno, kdy se ukázala domácí produkce jako klíčová, viz. pandemie Covid-19, kdy v obchodech mnohdy chyběly základní potraviny, které se v Česku nevyrobí (např. droždí). Nezaznamenal jsem však případ, kdy by v obchodě chyběl cukr. Právě v těchto případech se projevuje síla domácích producentů. Pandemie rovněž nabourala funkčnost mezinárodních dodavatelských řetězců a my se dnes musíme obrnit značnou trpělivostí v dostupnosti dovážených produktů. Na základě posledních událostí by bylo velmi nezodpovědné a krátkozraké, pokud bychom se více spoléhali na dovozy, potraviny nevyjímaje.

Lokální produkce, která se v posledních letech dostává do popředí zájmu spotřebitelů a prodejců, je další neopomenutelnou výzvou. Podle provedených průzkumů deklarují více než tři čtvrtiny Čechů preferenci českých výrobků. Mezi důvody preference udávané ze strany zákazníků patří nákup potravin s dohledatelným místním původem (spotřebitelé nehledají produkty bez tváře, přepravované tisíce kilometrů zcela zbytečně). Dalším faktorem je mnohdy i vyšší kvalita. V neposlední řadě je motivem k nákupu rozvoj regionu a podpora lokálních zemědělců a zpracovatelů. V poslední době lze vnímat určitou „přejedenost“ anonymních potravin. Cukrová řepa je svým charakterem úzce spojená s lokální produkcí, cukrovou řepu nelze jednoduše transportovat na velké vzdálenosti, nelze ji ani dlouhodobě skladovat a díky svým vlastnostem vyžaduje, aby byla v místě své produkce i zpracována. Český cukrovarnický průmysl prokázal již mnohokrát, že je schopen spolehlivě zásobovat trh svými produkty, které jsou navíc úzce spjaty s regionem. Nadto je schopen exportovat cukr i na okolní trhy, které jsou v mnoha případech na tyto dovozy již zcela odkázány.

V neposlední řadě je čím dál větší důraz kladen na environmentální dopad výroby potravin, produkci cukru nevyjímaje. Cukrová řepa patří mezi plodiny zlepšující osevní postup a přináší mnoho dalších benefitů i z ekologického hlediska. Mezi ty nejzásadnější určitě patří její asimilační schopnost vázat vzdušný CO₂. Během svého životního cyklu je schopna z jednoho hektaru vyprodukovat kyslík pro šedesát lidí na celý rok. Adaptace na požadavky nově kladené ze strany EU (významná redukce aplikace chemických prostředků) v pěstování řepy se promítá i do vývoje nových technologií (např. Conviso smart nebo cr+ osiva), které dávají dobré předpoklady pro udržitelnost pěstování cukrovky i v našich zeměpisných šířkách. Cukrovarnická výroba se navíc vyznačuje i svou schopností zpracovávat suroviny beze zbytku, tzn. všechny vedlejší produkty vznikající při výrobě cukru je dnes možné zpracovat například na výrobu ethanolu, krmiv či hnojiv.

V poslední době je v celosvětovém měřítku velmi skloňovaným termínem tzv. Green Deal. Cukrovary se intenzivně připravují na dekarbonizaci svých provozů, přičemž cíle nastavené EU jsou velmi přísné (do roku 2030 snížit emise CO₂ o 55 % proti roku 1990 a v roce 2050 dosáhnout uhlíkové neutrality). Nejen cukrovary dnes hledají nákladově optimální cestu, jak tyto cíle naplnit. Všichni vnímáme skutečnost, že globální barvou se stává zelená. Navzdory tomu, že cukrovarnictví patří mezi obory energeticky vysoce náročné, musíme vynaložit veškeré úsilí, abychom se tomuto ekologickému trendu přizpůsobili.

Pro budoucnost sektoru je nezbytný silný tandem pěstitel – cukrovar se zastáním a porozuměním na politické scéně. Nemyslím si, že by dnes cukrovarnictví přitahovalo značnou politickou pozornost, protože žijeme v době, kdy potraviny jsou široce dostupné a v rámci spotřebního koše tvoří stále menší podíl. Zvykli jsme si na široký výběr potravin a díky promočním akcím nám bohužel chybí představa o jejich skutečných cenách, cukr nevyjímaje. V posledních měsících jsme bez vlastního přičinění byli zasaženi energetickou krizí, se kterou úzce souvisí nastupující inflace, které budeme muset čelit v letošním roce. Bylo by tristní, kdybychom v budoucnu museli čelit i nedostatku potravin, které jsme dnes schopni v našich zeměpisných podmínkách konkurenceschopně vyrobit.

Aktuálně považuji za více než žádoucí, aby vláda pro nadcházející období zachovala stávající rozměr VCS (dobrovolná vázaná podpora). Diskutované omezení VCS by totiž nezadržitelně vedlo k zásadnímu snížení osevnicích ploch cukrovky. Udržitelnost pěstování cukrové řepy se také neobejde bez smysluplné a zodpovědné vládní politiky při posuzování možností používání prostředků ochrany rostlin (udělování nezbytných výjimek tam, kde nejsou adekvátní náhrady).

Sektor cukrovka – cukr se dnes nachází na křižovatce a je pouze na nás, abychom se společně vydali hledat cesty, jak zefektivnit a posunout celé odvětví cukrovka – cukr. Za klíčové pro budoucnost cukrovarnictví a řepářství pokládám vedení otevřeného a věcného dialogu všech zainteresovaných stran.

Martin Kolář, Českomoravský cukrovarnický spolek